

Klyftan i mystik och teologi

I en debattartikel i Dagen 1 juni lyfter biskop emeritus Bengt Wadensjö fram troende utanför kyrkan som baserar sin tro på ”andliga upplevelser”. De kyrkligt aktiva däremot, ”bygger sin tro på de teologiska och filosofiska systemen”. Ungefär samtidigt låter biskoparna Caroline Krook och Anders Arborelius oss förstå att också andra religioner för till Gud, till frälsning. ”Kristus kan förmedla frälsning även till dem som aldrig mött honom. Den som lever rättfärdigt är också på frälsningens väg”, säger Arborelius, samtidigt som han menar ”att katolska kyrkan fått Kristus speciella uppdrag att förvalta hans lära”.

Bengt Wadensjö hör till den del av kyrkan som öppnat upp för nyandlighet och österländsk mystik. Som en följd av det här, har han - liksom flera andra välkända präster och biskopar - medverkat i nyandliga gudstjänster och sammanhang med inslag av yoga, healing, auraanalys, förmedling av deeksha/onenessblessing mm. Ett sådant tillfälle var i Nacka kyrka i november 2008, ett annat i Engelbrektskyrkan i Stockholm 2010.

När Wadensjö talar om ”andliga erfarenheter” är det alltså inte frågan om den pånyttfödelse av nåd genom tro som Nya testamentet och hela väckelsehistorien vittnar om eller det dop i helig Ande som Jesus lovar att rusta sina lärjungar med. Den här formen av vad man kunde kalla ”evangelisk mystik” verkar Bengt Wadensjö och många med honom tragiskt nog inte ens känna till trots att den återupptäcktes av både Martin Luther och John Wesley.

Jag vill här försöka ge en bakgrund till den öppenhet för främmande religioner som biskoparna visar och den djupa teologiska klyfta som de facto skär tvärs igenom svensk kristenhet.

Biskoparnas uttalanden är egentligen två sidor av samma mynt, nämligen den universella, kontemplativa mystik baserad på djupmeditation som allt sedan 70-talet sakta men säkert ersatt evangelisk ”mystik”, alltså pånyttfödelse och gemenskap med Gud utan djupmeditation och andliga övningar.

Utvecklingen beror delvis på okunnighet och missförstånd. Eftersom evangeliska upplevelser av Gud går hand i hand med det evangelium om Jesus Kristus som sällan förkunnades på 50- och 60-talen, visste många präster och lekmän förmodligen inte ens att det finns upplevelser som beskrivs i Bibeln och bekräftas av väckelsehistoriens alla vittnen. Det var ju det bibelkritiska och liberalteologiska som var ”vetenskapligt” på den tiden - och långt senare.

De som längtade efter andlig fördjupning sökte sig i stället till österländsk mystik, främst hinduiska och buddhistiska meditationsmetoder och upplevelser som dessa leder till. På 70-talet hade den våg av asiatisk mystik som new age surfade på också nått Sverige. Många teoretiska teologer gladdes över att äntligen få ”andliga” erfarenhetsmässiga bevis på Guds existens.

Tyvärr blev det här fröet till den synkretism och avveckling av kristendomen som vi idag kan bevittna. Den helige Ande förväxlades med ki, chi, prana och kundalinikraften, ormkraften i yogan, som all djupmeditation bygger på.

William Johnston (jesuit), professor i mystik teologi, författare och meditationslärare menar att den helige Ande är källan till kundalini (*Mystik för en ny tid* Veritas förlag, 2003, s 141). Johnston har hållit kurser i Rättvik.

Hans Hof, som i början av 70-talet införde djupmeditation i Rättvik säger att yoga, TM, zenmeditation och kristen djupmeditation är ”variationer av en och samma grundform” (Hans Hof och Wilfrid Stinissen: *Meditation och mystik*, Verbum 1972, s 7).

I inledningen säger Hof att författarna själva ”prövat på” de olika formerna av djupmeditation.

Sten Rodhe, som på 70-talet ”hjälpte till ” att starta ”Arbetsgruppen för kristen djupmeditation”, hade initierats i transcendental meditation 1972 och då tilldelats ett eget mantra. År 1974 gick han sedan en kurs i zenmeditation för Hans Hof. (Rodhe: *Att komma till sig själv. Om olika former för meditation*, 1978).

Djupmeditation är samlingstermen för övningar som syftar till att tömma och vidga medvetandet till tillstånd bortom gränsen för människans normala medvetande. Målet är ”kontemplation”, ett tillstånd av ”rent” eller ”tomt” medvetande, då människan ”skådar Gud” och upplever att hon är ett med ”Gud” och universum. Enhetsupplevelsen leder till en ny syn på verkligheten och en förändring av teologin i riktning mot hinduismens enhetsfilosofi. Resultatet blir den universella lära kallad ”The Perennial Philosophy” (Philosophia Perennis) eller den Eviga Filosofin som via teosofi och nyandlighet idag håller på att ersätta evangelisk kristendom både utanför och innanför kyrkan.

Man tror att hela universum är ett enda sammanhängande gudomligt makrokosmos, som människan själv är en mikrokosmisk kopia av. Människans innersta högre Själv är egentligen ett med centrum i makrokosmos, GUD, det Ena, Varat bortom religionernas alla lägre gudar. Frälsning är att man blir ”upplyst” och når insikt (gnosis) om alltings enhet och sin egen gudomlighet”.

Den här insikten (gnosis) genom en subjektiv erfarenhet är kärnan både i den gnosticism som Paulus och kyrkofadern Irenaeus kämpade mot och den senvediska hinduism (Advaita Vedanta), nedtecknad i Upanishaderna, som The Perennial Philosophy och nyandligheten går tillbaka till.

Enhetsupplevelsen är en konsekvens av de yogatekniker som all djupmeditation bygger på. Därför är upplevelsen också densamma oberoende av vem som mediterar. Därför tror också en växande skara utanför och innanför kyrkan, katoliker lika väl som protestanter, att alla religioner i grund och botten är ett.

Så här säger några av dem

Erwin Bischofberger (jesuit) **och Christel Eklöf** i *Guds födelse i människan*, Åsak: 1986:

Det finns bara *en* yttersta Sanning, och **erfarenheten** av den är densamma i hela världen. Den kan sägas vara som **navet i ett hjul**, hjulets mittpunkt. De olika vägar på vilka människorna söker sig till Sanningen kan då liknas vid hjulets ekrar som utgår från hjulets ytterring och har sitt inre fäste i navet (s 36).

Den mystiska erfarenheten, när den når tillräckligt djupt, är en port genom vilken människan ingår i **enheten** inte bara **med Gud** utan också med sina **medmänniskor**, ja med hela **skapelsen**. (s 35)

Erfarenheten av den absoluta Sanningen är en **bottenlös smältdegel**. I denna yttersta mänskliga erfarenhet möts **mystiker från alla kulturer**. Där råder den **ettighet** om vilken Mäster Eckhart säger att den är utan tillstånd, sätt och egenskaper (35).

William Johnston (jesuit): *SE – med kärlekens öga*, Proprius: 1978. (Förord av Gunnell Vallqvist, fackgranskning av Katrin Åmell):

Mystiken är en **djupt mänsklig erfarenhet** som man återfinner **i alla kulturer** och i alla tider.

Det fenomen som språket pekar mot är **universellt**. Det kommer en tid då vi kommer att utveckla ett gemensamt sätt att tala och även något slags **gemensam teologi** (s 15-16).

Bortom jaget, bortom det personliga omedvetna, bortom det kollektiva omedvetna, bortom arketyperna talar **alla de stora religionerna** om ett **mysterium**. De använder sig av olika termer: Buddha-naturen, Brahman och Atman, gudomsgnistan, varats grund, **själens centrum**, men alla pekar mot samma verklighet. (s 38)

Mystisk teologi innefattar den **mystiska erfarenheten** hos troende i **alla de stora religionerna** och faktiskt också hos dem som inte tillhör någon särskild religion, men som har begåvats med djupa **mystiska gåvor**. För mystik är en **mänsklig erfarenhet** som inte är begränsad till enbart religionen: den är höjdpunkten i varje människas sökande efter fullkomning, äkthet och **självförverkligande** (71).

John Shelby Spong (liberal protestant): *En ny kristendom för en ny värld*. Verbum, 2005 (Inledning av Claes Bertil Ytterberg)

Vi kan en gång för alla lägga det döende teistiska mönstret åt sidan utan att för den skull behöva överge den **erfarenhet** som skapade teismen. Det är denna enkla distinktion som ger oss hopp om reformation och nytt liv (151).

Den Gud jag tillber är möjlig att nå också via **många andra vägar**. (s 152)

Bede Griffiths är en katolsk benediktinermunk och författare som utifrån sitt ashram i Indien gick in för att förena hinduism och kristendom. Griffiths är något av en galjonsfigur för World Community for Christian Meditation, wccm, och har bl a föreläst på deras årliga John Main-seminarier.

I en av föreläsningarna, som publicerades 1992 i boken *The New Creation in Christ*, sade Griffiths att han planerade en bok med texter, där han ville försöka visa, att **varje religion har ett dualistiskt element som utgångspunkt men sedan rör sig till den icke-dualism, som han kallar "den eviga filosofin" eller "den universella visheten."** Vägen dit går **genom mystiken**, och i varje religion finner Griffiths en mystik tradition, som leder till **enhet**.''

Sten Rodhe, som bidrog till införandet av djupmeditation i Sverige har träffat Griffiths personligen och också skrivit en bok om honom: *Bede Giffths - En pionjär i nutida religionsdialog*. Proprius 2002. I boken presenteras och kommenteras Griffiths olika böcker.

Rodhes uppskattning av Griffiths betydelse framgår av en kort sammanfattning på bokens baksida:

”Fader Bedes tolkning av **kristendomen i indisk terminologi** är ett ovärderligt bidrag till teologin och dialogen mellan världsreligionerna. Han har på så sätt bidragit till den **universalisering** av kristendomen som just nu pågår.” (Rodhe: Bede Griffiths – en pionjär i nutida religionsdialog, 2002)

Jag återger några fler citat och kommentarer, som illustrerar männens gemensamma universella mystik: *The Perennial Philosophy*

Sten Rodhe: ”Bede Giffths - En pionjär i nutida religionsdialog”. Proprius 2002

År 1986 utkom Griffiths bok *The Marriage of East and West* översatt till svenska av Christel Eklöf och Björn Sahlin: *Äktenskapet mellan öst och väst*. Rodhe sammanfattar innehållet i en mening så här:

”Huvudtanken är att **bakom alla ’uppenbarelser’ finns ’den eviga filosofin’ (Philosophia Perennis)**, den utsägbara enheten bakom all mångfald.” (Rodhe. Bede Griffiths, s 62-63).

Ett kapitel i boken *The Marriage of East and West* har rubriken ”Läran om icke-tvåhet”. *Icke-tvåhet, non-duality, a-dvaita* är begrepp som Griffiths återkommer till.

”Bede Griffiths finner denna lära om alltings yttersta sammanhang i en enhet i alla religioner, Det är ’den oförgängliga filosofin’, ’den kosmiska uppenbarelse’, som kan upplevas, erfaras, bortom alla försök att uttrycka den”. (Rodhe: Bede Griffiths, s 65).

Så här säger Griffiths själv i en annan bok:

”Idag utmanas vi att läsa Bibeln i relation (context) till Vedanta, Mahayana Buddhism, Taoism och Sufisk mystik. Det är dit **vi rör oss: mot en mystik förståelse av Bibeln och hela den kristna traditionen, i relation till världen sådan vi känner den och i relation också till vetenskapen.**” (Bede Griffiths, *A Human Search – Bede Griffiths reflects on his life*, 1997, s 161; i Rodhe s 114)

Så här tänker Sten Rodhe och Bede Griffiths om den hinduiska enhetsfilosofin i Upanishaderna – och den tidiga kristendomen!

Rodhe:

Upanishaderna är filosofiska utläggningar av människans förhållande till den yttersta verkligheten. De viktigaste anses ha tillkommit omkring 500 f Kr, vid samma tidpunkt som Buddha levde. Upanishadernas författare blev medvetna om den **djupaste visheten**.

Griffths:

Denna yttersta sanning ”**innefattar allt man brukar kalla Indiens visdom, men den har varit känd även i andra religiösa traditioner som buddhismen, taoismen och i den mystiska**

traditionen av islam. Den har ända från början också funnits **i kristendomen** och är **evangeliernas innersta hemlighet** fast den ofta fördunklats och idag nästan helt gått förlorad i västerlandet.

(Rodhe: Bede Griffiths s 63 -64)

Sten Rodhe och Bede Griffiths anser alltså:

- att de hinduiska Upanishaderna och The Perennial Philosophy uttrycker den djupaste visheten och den yttersta sanningen
- att denna vishet och sanning också är evangeliernas ursprungliga innehåll och innersta hemlighet.

Det här ansåg också gnostikerna som den tidiga kyrkan kämpade mot. Även dessa baserade sin ”högre” teologi på en inre upplevelse genom en inre resa.

Den kontemplativa slutsatsen är att alla religioner i grund och botten är ett och därför innerst inne leder till samma Gud. Det har man kommit fram till genom att jämföra upplevelser hos mystiker i olika religioner. Det tragiska är att man då bortsett från några viktiga fakta:

1. Att samma stimulus naturligt nog leder till samma respons oberoende av var den används, dvs att de yogatekniker som all djupmeditation bygger på leder till samma upplevelser vare sig det är en hindu, buddhist, muslim eller kristen som mediterar.
2. Att urkyrkans uppkomst och utbredning bygger på helt andra upplevelser av Gud utan några som helst tekniker och andliga övningar, nämligen den pånyttfödelse av nåd genom tro som apostlarna erfor och beskrev och hela väckelsehistorien vittnar om.
3. Att både Martin Luthers och John Wesleys andliga och teologiska helomvändning baserar sig på den här evangeliska gudsupplevelsen som skapas när Guds Ord förkunnas.. Båda vände sig bort ifrån den form för kristendom som en stor del av deras efterföljare nu går tillbaka till.

Det här visar igen hur viktigt det är att vi reflekterar över både upplevelser (mystik) och teologi, definierar begrepp, jämför med det bibliska vittnesbördet och öppet vågar debattera och förklara avsteg ifrån det budskap som – enligt Paulus i Fil 1 - en gång gavs oss att förkunna, befästa och försvara.

Text: Solveig Hendriksen